

Kapros Anikó,¹ Resperger Viktória²

Esélyegyenlőség és diszkrimináció az élsportban 2.

Diverzitás és esélyegyenlőség szabályozása a női
élsportban

Equality and Discrimination in Sports 2.

Regulating Diversity and Ensuring Equal Opportunities
in Women's Sports

Absztrakt

Ez a cikk az élsport világában nemrégiben elfogadott szabályozások vizsgálatán keresztül több szempontból is elemzi a transz- és interszexuális sportolók helyzetét. A szerzők a nemzetközi sportszervezetek különböző szabályozásain, valamint példákön és élsportolói véleményeken keresztül is megkísérelték bemutatni a jelenlegi helyzetet annak érdekében, hogy elemezzék, milyen hatása van a hiányos szabályozásoknak a nőnek született élsportolók számára, valamint hol húzható meg a vékony vonal a diszkrimináció és az igazságos esély biztosításának lehetősége közt. A genderkérdés tekintetében a sport mellett a cikk további területekre is kitér, mint például a haderő és az oktatás.

Kulcsszavak: diszkrimináció, gender, sport, szabályozások

Abstract

Through examining recently passed regulations in the world of elite sports, this article analyses the situation of trans and intersex athletes from multiple perspectives. The authors aim to provide insight into the current situation regarding the regulation of

¹ Doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, e-mail: kaprosaniko@yahoo.com

² Tanszékvezető egyetemi docens, Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetem, e-mail: drresperger@gmail.com

international sporting organisations. To achieve this, they have used various examples, regulations, and the opinions of elite athletes. The objective is to analyse the impact of the absence of regulation on female athletes at the elite level. It is important to understand where the line between discrimination and the need to give everyone a fair chance lies. In addition to sports, the article also looks at gender issues in other areas, such as the military and education.

Keywords: discrimination, gender, sport, regulations

Bevezetés

„Az emberek nem születtek egyformának, de természetes joguk, hogy egyenlő lehetőségekkel rendelkezzenek. A szabad társadalomban a teljesítmény legyen az előrehaladás mércéje.”³

Cikkünk folytatása a már korábban megjelent sport és diszkrimináció témakörnek, amelyben azt vizsgáltuk, hogy a háborúk, politikai konfliktusok hogyan befolyásolják/befolyásolták egy-egy sportoló vagy sportesemény sorsát. Most azonban egy igen fajsúlyos, a 21. század sporttársadalmának talán egyik legnehezebb és legaktuálisabb kérdésével folytatnánk a sport és diszkrimináció témakörét: hogyan integrálhatók, egyáltalán integrálhatók-e az interszexuális és transzgender sportolók a különböző sportágak versenyrendszerébe. Célunk a sportágak versenyrendszerébe való beillesztésükkel kapcsolatos korábbi és jelenlegi stratégiák, eljárások és kihívások elemzése.

A transznemű sportolók mellett az interszexuális sportolók megjelenését is érintjük a sportban, mivel az ő jelenlétük jelentősen megváltoztathatja egy-egy verseny egyensúlyát. Ahhoz, hogy tovább tudjunk lépni a kérdésben, érdemes megvizsgálni, hogy mit jelent pontosan az interszexuális, interszexualitás és a transzneműség, transzszexualitás. A sport mellett számos további terület példáját érintjük, mint a haderőt vagy az oktatást, ahol az elmúlt években kiemelt figyelmet kapott a genderizmus kérdése. A diszkrimináció témájában többek közt kitérünk a NOB (Nemzetközi Olimpiai Bizottság) álláspontjára, valamint körbejárjuk a témát a sportesemények és a sportolók szempontjából is.

Az LMBTQIA-kampányok világszintű elterjedése különböző társadalmi csoportokat tömörített egybe. Amíg viszont az LMBTQAI egyes betűi – az L (leszbikus), az M (meleg), a B (biszexuális), a Q (queer) és az A (aszexuális) – a szexuális nemi vonzalom irányát jelzik, addig a T (transzgender) és az I (interszexuális) már sokkal összetettebb. Az L, M, B, Q és A sportolóknál irányultságuk a külső testi adottságok alapján nem felismerhetők, illetve nem befolyásolja a sportpályán nyújtott fizikai teljesítményüket. Nemi vonzódásuk miatt nem kényszerülnek önként vállalt hormonkezelésekre és egyéb orvosi beavatkozásokra. Egy interszexuális és egy transzgender sportoló esete viszont már egészen másképp hat a pályán nyújtott teljesítőképessegre, és nagy hatással lehet a győzelmi esélyekre is.

Interszexualitás: „Az egyén neme nemcsak a genetikailag meghatározott nemen alapul, befolyásolja a nemi szervek férfi vagy női irányban történő kifejlődése, a másodlagos nemi jellegek (szőrzet, emlők, izomzat stb.) megjelenése, a pszichés nem, illetve

³ SELYE 1983: 127–128.

a jogi nem. Interszexuális állapotról akkor beszélünk, ha a genetikai nem, valamint a nemi szervek és a másodlagos nemi jellegek között ellentmondás észlelhető.⁴

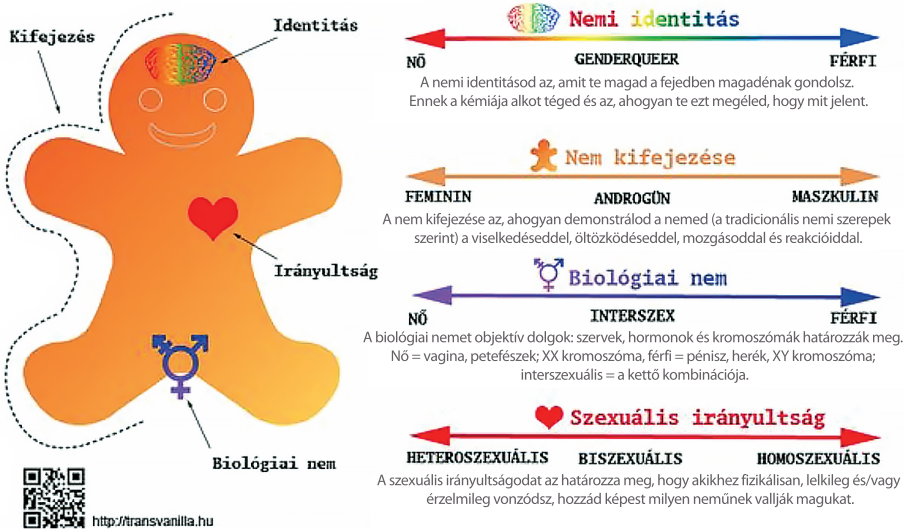
Transzszexualizmus: „Annak a vágya, hogy ellenkező nemű egyénként élhessen és fogadják el, általában a saját nemével és anatómiájával elégedetlen, kényelmetlenül érzi magát benne, és sebészeti és hormonkezeléseket szeretne, hogy testét, amennyire csak lehet, a kívánt nemhez hasonlatossá tegye.”⁵

„Az APA⁶ (Amerikai Pszichológiai Társaság) pszichoszexuális zavarokkal foglalkozó bizottsága 1980-ban tett javaslatot a nemi identitászavarok, mint osztályozás bevezetésére, ami ennek köszönhetően már a DSM⁷-3-ban (Mentális zavarok diagnosztikai és statisztikai kézikönyve) is szerepelt. A BNO-10 (Betegségek Nemzetközi Osztályozása) a nemi identitás zavarainak csoportjába sorolja a transzszexualizmust (F.64.0), azonban a DSM-5-ben már, mint nemi szerep diszfória jelenik meg, amely a transzszexualitás inkább szomatikus, mint pszichiátriai betegségként való kezelését jobban szolgálja.”⁸

Napjainkban a genderkérdés egyre bonyolultabbá vagy inkább sokoldalúbbá válik. Az 1. ábrán látható, úgynevezett „genderbread person” figura nagyon jól szemlélteti a „nem” értelmezésének sokszínűségét, amellyel napjainkban egyre több tudományos cikk foglalkozik.⁹

A SOKOLDALÚ «NEM» FIGURA

Magyar verzió by TransVanilla.hu (original: www.PronouncedMetrosexual.com)

1. ábra: Genderbread figura
Forrás: HAMVAS [é. n.]

⁴ MAGYARÓDI 2014.

⁵ BNO-10 Zsebkönyv DSM-IV meghatározásokkal 1998: 111.

⁶ American Psychological Association.

⁷ Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders.

⁸ HAMVAS [é. n.].

⁹ HAMVAS [é. n.].

„Egyre inkább elveszítjük a közösen elfogadott kritériumokat, amelyekkel meghatározzuk a genderrel kapcsolatos különbségtételeket. Ha a gendert teljesen elszakítjuk a biológiai nemek binaritásától, akkor a gender bármire vonatkozhat a viselkedéssel, biológiai jellemzőkkel vagy pszichológiai faktorokkal kapcsolatban, és mindenkinek lehet egy olyan genere, amit a saját karakterisztikumai által határoz meg [...] ez olyan tág gender-definíciókhoz vezethet, hogy azok végül nem jelentenek semmit.”¹⁰

A genderizmus jelenléte napjainkban

A genderizmus témája lépten-nyomon szembejön velünk. New Yorkban a Times Square környékének híres játék- és édességboltjai szivárványos kollekcióikkal burkolt üzenetet közvetítenek már a fiatalkorúak számára, de egyre nagyobb teret nyer a woke-ideológia¹¹ számos ország, például az Egyesült Államok iskoláiban is.

Szexuális nevelés az oktatásban

A modern kori szexuális nevelés gyökerei a 18. századig nyúlnak vissza. Az ezt érintő tudományos fejlődés, a közegészségügy térnyerése ebben az időszakban erősödött látványosan. A 20. század második felétől a család, az egyház és az állam mellett a szexuális nevelésben új szereplőként jelentek meg az oktatási intézmények is, az alkalmazott alaptantervek sokszor tudatosan az iskoláknak szánják a korai felvilágosítás feladatát. Puskás Balázs tanulmányában részletesen elemzi a kétféle iskolát, az egyéni akaratot előterébe helyező átfogó szexuális nevelés és közösségi norma alapú, úgynevezett absztinencia programok működését és sikerességét. A magyar modell, a Boldogabb Családokért – Családi Életre Nevelés (CSÉN) kiemelt területként szerepel az általános és középiskolai tantervekben. Egyik érdekessége, hogy alapvető értékrendjében inkább a konzervatív elemek figyelhetők meg, így az absztinencia programokhoz áll közelebb, de magát a szexualitást holisztikusan szemléli, és fellelhetők benne az elfogadás és a pozitív hozzáállás jelei is.¹² Puskás Balázs véleménye szerint: „Ki kell mondanunk: ideológiai csoportok saját agendájukat nem vihetik végig iskolai érzékenyítéseken keresztül azért, hogy a saját kisebbségi csoportjaik társadalmi súlya növekedjen.”¹³

Transzneműség a haderőnél

A hágai Biztonsági Tanulmányok Központjának 2014-es jelentése szerint 18 olyan ország van, ahol a transzneműek nyíltan szolgálhatnak a haderőnél: Ausztrália,

¹⁰ SZILVAY 2019.

¹¹ A woke egy angol kifejezés, amelynek jelentése: valaki felébredt vagy ébren van. Napjainkban a Black Lives Matter mozgalom kezdetén, 2014-ben kezdett egyre népszerűbbé válni, jelentése azonban politikai nézettől függően eltérő lehet. Míg egyes konzervatívok a progresszív értékek elleni ideológiának tekintik, addig mások szerint a woke kultúra egy figyelemfelhívás a társadalmi igazságtalanságra. (A szerzők megjegyzése.)

¹² PUSKÁS 2021.

¹³ VÁGVÖLGYI 2021.

Ausztria, Belgium, Bolívia, Kanada, a Cseh Köztársaság, Dánia, Észtország, Finnország, Franciaország, Németország, Izrael, Hollandia, Új-Zéland, Norvégia, Spanyolország, Svédország és az Egyesült Királyság.¹⁴

A fent felsorolt országok listájához napjainkban már csatlakozott az Egyesült Államok is. A US Army 2021-es híradása szerint a transzneműek és a nemi diszfóriában szenvedő személyek, akik megfelelnek a haderő szolgálatra vonatkozó előírásainak, nyíltan szolgálhatnak a saját maguk által azonosított nemükben.¹⁵

A Williams Intézet tanulmányának 2014-es becslése szerint körülbelül 15 500 transznemű személy teljesített aktív szolgálatot, illetve szolgált a haderőnél vagy a tartalékos erőkhöz, közel 134 300 transznemű személy található a veteránok vagy a haderőből és a tartalékos szolgálatból nyugdíjazottak között.¹⁶

Az Egyesült Államokban Rachel Levine lett az ország legmagasabb rangú transznemű tisztviselője, amikor 2021-ben kinevezték a közegészségügyi szolgálat vezetőjévé. Levine egyben az első négycsillagos tiszt Amerikában, aki nyíltan felvállalta transzneműségét. Kinevezésekor nyilatkozatában kihangsúlyozta, hogy előléptetése történelmi jelentőségű. Az eskütételei ceremónián mondott beszédében az LGBTQ-közösség tagjait is megszólította, amikor kiemelte, hogy kinevezése egy kezdet, amely egy sokszínű és befogadóbb jövőt teremthet.¹⁷

A nemzetközi sajtóban figyelmet kapott az ukrán védelmi erők egyik szóvivője, a transznemű Sarah Ashton-Cirillo. Ashton-Cirillo amerikai újságíró, aki csatlakozott az ukrán erökhöz. Kezdetben a területvédelemben ápolóként szolgált, majd egy bombázásnál megsebesült.¹⁸ Ő vezette a területvédelmi erők új, az *Oroszország gyűlöli az igazságot* című projektjét, amely az Egyesült Államok és Európa közönségének szól, és legfőbb célja „az orosz propaganda ellensúlyozása”.¹⁹ Ashton-Cirillo vehemenciája odáig fajult, hogy 2023 augusztusában Twitter-platformján megjelent videójában kijelenti, hogy „az oroszok nem emberek”.²⁰ A Twitteren 156 000 követővel rendelkező Ashton-Cirillót végül az ukrán haderő felfüggesztette olyan kijelentések miatt, amelyeket a hierarchia – állításuk szerint – nem hagyott jóvá.²¹

Az amerikai haditengerészet 2022 őszétől 2023 tavaszáig futó toborzási kampányának egyik célja volt eljutni a fiatalabb generációkhoz, amihez digitális nagykövetnek a transzvesztita előadóművészként is ismert Joshua Kelley-t, az amerikai haditengerészet aktív tagját kérték fel.²² Az online tartalom az amerikai konzervatívok körében nagy felháborodást váltott ki. A HASC²³ katonai személyzeti albizottság elnöke, Jim Banks képviselő élesen bírálta a kezdeményezést, és a *The Post*nak elmondta, hogy a haditengerészet egyik tájékoztatója szerint a program „nem létezik”. A szenátor azt is kijelentette: „Történelmi toborzási válsággal nézünk szembe,

¹⁴ SCHAEFER et al. 2016: 49–64.

¹⁵ SUITS 2021.

¹⁶ GATES–HERMAN 2014.

¹⁷ LAVIETES 2021.

¹⁸ Pesti Srácok 2023.

¹⁹ Magyar Nemzet 2023a.

²⁰ Magyar Nemzet 2023b.

²¹ Al Arabiya 2023.

²² CLARK 2023.

²³ Az amerikai képviselőház fegyveres szolgálatok bizottsága (House Armed Services Committee).

és ahelyett, hogy az erőink megerősítésére összpontosítanánk az erőfeszítéseinket, a Biden-kormányzat a wokeness-t erőlteti a szolgálat tagjaira. A haditengerészet vezetése tudta, hogy ez egy nevenséges és kínos mutatvány, és ezért tagadták kezdetben a programban való részvételt.”²⁴

Transzneműség a sport világában

A 21. század eleje óta egyre több transznemű sportoló jelenik meg a világversenyeken, azonban ha visszatekintünk egy kicsit a sporttörténelemben, láthatjuk, hogy korábbi időszakokból is tudunk példát hozni.

Az első és talán legérdekesebb történet, amelynek magyar vonatkozása is van, egy Dora Ratjen nevű sportolóhoz köthető, aki az 1936-os olimpiai játékokon indult magasugróként, és a negyedik helyen végzett. Ratjen elvileg férfinak született, de a születésekor nem tudták pontosan megállapítani a nemét, így szülei lányként nevelték. A berlini olimpián még nem tűnt fel senkinek mély hangja és férfias termete. 1938-ban az atléta az Európa-bajnokságon is indult, ahol 1,67 m-es világrekordot jelentő ugrással aranyérmét nyert. Később aztán Ratjenről egy utazás alkalmával kiderült (egy kalauznak feltűnt a vonaton, hogy utazik egy férfi, aki nőnek volt öltözve), hogy férfi. Először azt állította, a nácik kényszerítették arra, hogy nőként induljon az olimpián, hogy így segítsen Németországnak minél több érmet nyerni 1936-ban. Sikertelenül azonban bebizonyítani, hogy Ratjen neme születésétől fogva vegyes volt, és szülei lányként nevelték, habár hermafrodita nemi jellegzetességekkel rendelkezett. Az Eb-n elnyert aranyérmét elvették, és átadták a második helyezettnek, így Csák Ibolya Európa-bajnok lett magasugrásban 1938-ban. 1939 januárjában végül Ratjen apja levélben fordult az anyakönyvvezetőhöz, amelyben kérte, hogy minden hivatalos dokumentumban változtassák meg a sportoló nemét és a nevét Heinrichre.²⁵

Ratjen mellett talán Renée Richards neve ugrik még be az olvasónak, aki az 1970-es években meghatározó szerepet töltött be a nemzetközi teniszéletben. Renée Richards tulajdonképpen Richard Raskind néven született 1934-ben New Yorkban. 40 éves koráig férfiként élt, meg is házasodott, majd elvált. 1975-ben átműttette magát, onnantól kezdve Renée Richards néven kezdett új életet. Mivel 1976-ban nem engedték teniszezni, beperelte az Egyesült Államok Teniszszövetségét. A pert megnyerte, így ő volt az első transzszexuális teniszező, aki nőként versenyezhetett tovább. 1981-ben vonult vissza.²⁶ Richards mellett említésre méltó transznemű sportoló Mianne Bagger (golf) és Jaiyah Saelua (futball) is.

Napjaink egyik legismertebb és legnépszerűbb transznemű sportolója Tiffany Abreu. Abreu brazil származású transznemű nő, aki 2017-ben vált az első transznemű játékosá röplabda sportágban, amikor debütált a Vôlei Bauru mezében. Abreu ezt megelőzően férfiként játszott többek között Brazília és Belgium színeiben is, de akkor még Rodrigo néven. Hormonkezelésen esett át, hogy megváltoztassa vérének tesztoszteronszintjét, majd nemváltoztató műtét következett, elindítva ezzel azt a folyamatot,

²⁴ DOORNBOSS 2023.

²⁵ KOVÁCS 2020.

²⁶ A&E Television Networks 2021.

hogy végérvényesen és dokumentálisan is nővé válhasson. 2017-ben a Nemzetközi RöplabdaSzövetség engedélyezte számára immár a nőként való sportolást.²⁷

A másik legaktuálisabb transznemű sportoló, aki a sportmédiában is hatalmas port kavart, egy Lia Thomas nevű, amerikai származású, ötödéves egyetemista és transznemű egyén, aki az olimpiai úszókat megelőzve az első helyen végzett az 500 méteres gyorsúszásban az NCAA (National Collegiate Athletic Association)²⁸ női úszó- és műugróbajnokságon.²⁹ Rushing 2022-ben megírt cikkéből kiderül, hogy Thomas három szezonon át úszott a Penn férficsapatában, mielőtt 2018 közepén transzneműként jelentkezett a női sportba. Egy évvel később, 2019 májusában kezdett el tesztoszteronsökkentőket és ösztrogént szedni, aminek eredményeképpen elindulhatott a női kategóriában. Sikerei és transznemű női identitása miatt Thomas a transznemű sportolók sportoláshoz való jogáról szóló országos méretű vita középpontjában van. Thomas ellenzői szerint a születésekor férfiként azonosított személye tisztességtelen biológiai előnyt biztosít számára, míg a támogatók szerint, mivel Thomas betartotta az NCAA összes jogosultsági előírását, joga van a versenyzéshez.³⁰ A probléma, amely miatt cikkünk megírására vállalkoztunk, az úszósportban is hatalmas ellentéteket váltott ki.

Az olimpiák történetében a 2021-es tokiói játékokon vehetett részt először transznemű sportoló. Az új-zélandi Laurel Hubbard 43 éves súlyemelő 2013-ban váltott nemet, előtte férfiként indult a versenyeken. Laurel 2015 óta jogosult indulni az olimpián, amióta a NOB szabályzatban kimondta, hogy bármely transznemű sportoló elindulhat a nők között a versenyeken, azzal a feltétellel, ha tesztoszteronszintje az első verseny előtt 1 éven át 10 nmol/l értékküszöb alatt van. Laurel ezeket a kritériumokat teljesítette, így indulhatott el a 2021-es tokiói olimpián.³¹

Magyarországon is régóta foglalkoznak ezzel a kérdéskörrel a szakértők és a kutatók. Gál Andrea 2014-ben a transzgender, a kétséges nemű, illetve a nemváltoztatáson átesett sportolók versenyzési lehetőségeinek vizsgálatával foglalkozott. Megállapította, hogy a szakirodalmak azt jelzik, mind a mai napig nem sikerült eredményesen szabályozni a női kategória még elfogadható, „felső határát”. A kiemelkedően magas tesztoszteronszinttel rendelkező sportolónők, illetve a férfiből nővé átoperált, és ezáltal a női mezőnyben versenyezni akaró sportolók részvételi esélyeit biztosítani kell, de hatalmas kérdés, hogy miképpen lehet ezt a ciszgender³² nők hátrányba hozása nélkül kivitelezni. Ugyanakkor hozzátette, hogy nagy eséllyel az optimális lehetséges szabályozás sem jelenti majd a transznemű sportolók számára a tökéletes megoldást, hiszen elképzelhető, hogy akár kimagasló eredmények elérése esetén sem számíthatnak teljes társadalmi elismerésre.³³

²⁷ CIPOLLA 2021.

²⁸ Az NCAA az Egyesült Államokban, Kanadában és Puerto Ricóban három divízióban, 24 sportágban, több mint 500 000 főiskolai az egyetemi diák számára bajnokságokat rendez, szabályoz és felügyel. (A szerzők megjegyzése.)

²⁹ RUSHING 2022.

³⁰ RUSHING 2022.

³¹ MARTIN 2021.

³² Ciszgender nő az, aki a születéskor kijelölt társadalmi nemmel azonosul. (A szerzők megjegyzése.)

³³ GÁL 2019.

Interszex állapot és a sport

Caster Semenya nevét talán minden atlétikarajongó ismeri, hiszen megjelenése és alkata már a kezdetektől fogva kiemeli őt a sportolók közül. Továbbra is jogosan merül fel a kérdés, hogy Semenya, noha szemmel láthatóan férfinak tűnik a képen, valójában férfi-e vagy nő. Ügye az egész világban elterjedt, és mind jogi, mind szociológiai szempontból tartalmaz olyan elemeket, amelyek a nemzetközi atlétikát is érintik.

Mokgadi Caster Semenya 1991. január 7-én született a Dél-afrikai Köztársaságban, kétszeres olimpiai bajnok és világbajnok atléta. Amikor megnyerte a női 800 méteres síkfutás döntőjét a 2009-es berlini világbajnokságon, nemcsak ezért vált hirtelen ismertté a világban, hanem külső vonásai miatt is, hiszen első ránézésre inkább férfinak tűnik, nem pedig nőnek. Nemének tisztázása érdekében a Nemzetközi Atlétikai Szövetség vizsgálatoknak vetette alá. Semenya a 2016-os riói olimpián 800 méteres síkfutásban olimpiai bajnoki címet is szerzett.

A transzgender kérdéshez hasonlóan kevesen tudják, hogy az interszexualitás problémája is viszonylag régóta jelen van a sportban, közel egy évszázada. A legelső interszexuális sportoló, akinek az ügye napvilágra került, Stella Walsh volt, aki 1932-ben olimpiai aranyérmert nyert női 100 méteres síkfutásban. Az ő esete azonban speciális, mivel interszexualitása csak a halála után, a boncolás következtében derült ki.³⁴ A legelső megoldási kísérlet az olimpiai tisztviselők által alkalmazott kromoszómavizsgálat volt, amellyel a sportolók nemének ellenőrzését hajtották végre 1968 és 2000 között.

Szabályozási törekvések és a diszkrimináció

A diszkrimináció kérdése már évtizedek óta terítéken van, ám napjainkban mégis kiemelt figyelmet kap. A témát tovább gerjeszti az erőteljes genderlobbi megjelenése, illetve az interszexuális sportolók ügye.

Az *Olimpiai szabályzat* 1949-es kiadásában a Bizottság már az alapelvei megfogalmazásánál foglalkozott a diszkrimináció témájával, a következőképpen vázolván fel akkoriban a hátrányos megkülönböztetés kérdését: „Sem bőrszín, vallás vagy politika alapján nem megengedett a megkülönböztetés egyetlen ország vagy személy ellen sem.”³⁵

Az olimpiai mozgalom igazi ereje abban rejlik, hogy a sportot emberi jogként határozza meg. A NOB mellett a sporthoz való joggal kapcsolatos diszkriminációmentes iránymutatások több jelentős nemzetközi szervezet dokumentumaiban is megtalálhatók. Az UNESCO³⁶ által kiadott *A testnevelés, testmozgás és sport nemzetközi chartája* rámutat, hogy „minden embernek alapvető joga van a testneveléshez, a testmozgáshoz és a sporthoz, etnikai hovatartozás, nem, szexuális irányultság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni

³⁴ PINTÉR 2021.

³⁵ International Olympic Committee 1949: 5.

³⁶ Az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete.

helyzet vagy bármely más alapon történő megkülönböztetés nélkül”.³⁷ Az *Európai Sport Charta* 6. cikke – Emberi jogok megfogalmazása szerint

„az emberi jogok kellő gondossággal történő megközelítése a sportban megköveteli a sporttal kapcsolatos tevékenységekben részt vevők vagy azoknak kitett személyek emberi jogainak tiszteletben tartását, és ezért: [...] az erőszakkal és a megkülönböztetés minden formájával szemben a zéró tolerancia irányelve alkalmazandó[...]”.³⁸

Ugyanezen Charta 10. cikke kimondja, hogy

„a sportlétesítményekhez vagy a sporttevékenységekhez való hozzáférés során nem megengedett faj, bőrszín, nyelv, vallás, nemi vagy szexuális irányultság, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, nemzeti kisebbséghez való tartozás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet alapján történő megkülönböztetés”.³⁹

Jelenlegi szabályozások a sportban

A genderideológia elterjedésével a kapcsolódó szabályozási kezdeményezések száma is növekszik.

Az American Civil Liberties Union adatai alapján 2023. április 3-ig összesen 417 LBMTQ-ellenes törvényjavaslatot nyújtottak be az Egyesült Államok állami törvényhozásaiban az év kezdete óta. A kiemelt területek az oktatással kapcsolatos törvényjavaslatok, de az egészségügyben és a polgári jogokban is számottevő növekedés tapasztalható.⁴⁰ A sportban is reflektorfényben van a szabályozás kérdése, a Nemzetközi Olimpiai Bizottság mellett a sportágak világszövetségei is napirenden tartják ezt a kérdéskört.

A Nemzetközi Olimpiai Bizottság iránymutatásai a transznemű sportolókkal kapcsolatban

Az ezredforduló környékén a Nemzetközi Olimpiai Bizottság megváltoztatta álláspontját a transznemű sportolókat illetően, miután 2003-ban a NOB saját orvosi testülete által összehívott eseti orvosi bizottság találkozott Stockholmban. A bizottságot azért hívták össze, hogy megvitassák a nemi átalakításon átesett személyek sportban való részvételére vonatkozó iránymutatást, és ajánlásokat fogalmazzanak meg.⁴¹

A 2016-os riói olimpiai játékokat megelőzően a szervezet ismét felülvizsgálta a transzneműségekre vonatkozó iránymutatásait. A 2015. novemberi konszenzusos ülésén a NOB többek közt az alábbi ajánlásokat fogalmazta meg:

³⁷ UNESCO 2015: 2.

³⁸ Council of Europe 2021: 5.

³⁹ Council of Europe 2021: 6.

⁴⁰ CHOI 2023.

⁴¹ International Olympic Committee 2003.

- „A nőből férfivá váló egyének korlátozás nélkül versenyezhetnek férfiként;
- A férfiből nővé váló egyének akkor versenyezhetnek nőként, ha:
 - A nemi identitásukat nőként jelentették be. Ezt a nyilatkozatot sportcélokra vonatkozóan legalább négy évig nem lehet megváltoztatni.
 - A sportolónak bizonyítania kell, hogy teljes tesztoszteronszintje a szérumban az első versenyét megelőzően legalább 12 hónapig 10 nmol/l alatt volt (a hosszabb időtartamra vonatkozó követelményt bizalmas, eseti értékelés alapján kell megállapítani, figyelembe véve, hogy a 12 hónap elegendő hosszúságú-e ahhoz, hogy a nők versenyében az esetleges előnyök minimálisra csökkenjenek).⁴²

Az NOB két éven keresztül különböző érintett érdekcsoportokkal és 250 sportolóval egyeztetve 2021 novemberében adta ki a méltányosság, a befogadás, valamint a nemi identitás és nemi eltérések alapján történő megkülönböztetésmentesség keretrendszeréről szóló iránymutató dokumentumát.⁴³ Ennek egyik leglényegesebb pontja, amelyben a NOB elismeri, hogy az egyes sportágak és irányító testületeik hatáskörébe tartozik annak meghatározása, hogy egy transznemű sportoló aránytalan előnyt kaphat-e társaihoz képest, figyelembe véve az adott sportág jellegét. Az iránymutatás által a transznemű sportolók indulási lehetőségének szabályozását a sportágak nemzetközi szövetségeinek hatáskörébe sorolta.⁴⁴

A Nemzetközi Doppingellenes Ügynökség iránymutatásai

A Nemzetközi Doppingellenes Ügynökség (WADA)⁴⁵ elismeri, hogy a transznemű sportolók részvétele egyre gyakoribbá válik a sport minden szintjén. A WADA konkrét orvosi iránymutatást nyújt a transznemű sportolóknak, amelyben meghatározza számukra a tiltólistán szereplő anyagokkal való kezelésre vonatkozó terápiás célú mentesség (TUE)⁴⁶ megadásának kritériumait.⁴⁷

Léteznek olyan sportágak, ahol a fizikum nem meghatározó, de számos sport esetében a testi felépítés kiemelten lényeges az eredményesség szempontjából. Az elmúlt évtizedekben a teniszben például a technikai tudás mellett kiemelt szerepet kapott a fizikum és az erőnlét, ezért a korábban férfiként létező egyén vitathatlan előnyre tenne szert a sportpályán.

A férfiak és a nők közötti teljesítménykülönbség a laikus néző számára is szabad szemmel látható. Ez a különbség leginkább a pubertáskorban alakul ki, itt válik szét jelentősen a női és a férfi teljesítőképesség. Sportágtól függően gyakran akár 10–50%-os is lehet ez a teljesítménybeli eltérés, amely az izomtömegre és a robbanékony erőre támaszkodó sportágak esetében még hangsúlyosabb, különösen a felsőtestben.⁴⁸

⁴² International Olympic Committee 2015: 2.

⁴³ International Olympic Committee 2021a.

⁴⁴ International Olympic Committee 2021b.

⁴⁵ World Anti-Doping Agency.

⁴⁶ Therapeutic Use Exemption.

⁴⁷ World Anti-Doping Agency 2017.

⁴⁸ HILTON–LUNDBERG 2021.

A női sportolók helyzete a férfiakkal viszonyítva számos aspektusból vizsgálható, például az anyagi és a társadalmi támogatás szempontjából, ám a férfi és a női sportteljesítmény közötti eltérés legfontosabb oka mégis a biológiában gyökerezik.⁴⁹

A World Rugby szabályozása

A World Rugby független munkacsoportja szakértőket hallgatott meg a teljesítmény, a fiziológia, az orvostudomány, a kockázat, a jog és a szociáletika területén. A rendelkezésre álló tudományos szakirodalom-kutatás és a széles körű konzultációk után megállapították, hogy a pubertás- és a serdülőkor során a tesztoszteron által biztosított méretbeli, erő- és energiatermelési előnyök, valamint az ebből eredő, a játékosok jólétét érintő kockázatok miatt nem engedélyezi a pubertáskor után nemváltoztató műtéten átesett transznemű sportolók részvételét a női rögbiben. A pubertáskor előtt elvégzett nemváltoztató műtétek esetében a transzneműek indulását a női mezőnyben nem korlátozta.⁵⁰

A World Athletics szabályozása

A Nemzetközi Atlétikai Szövetség (World Athletics) tanácsának 2023. március 23-i ülésén született meg a sportágban az a történelmi döntés, amely kimondta, hogy kizárja a női versenyekből a férfi pubertáson átesett transznemű sportolókat. Továbbá csökkentette a megengedett tesztoszteronszintet a szexuális fejlődési eltérésekkel (DSD)⁵¹ rendelkező sportolók esetében 5 nmol/literről 2,5-re legalább 24 hónapra. Ez a döntés minden versenyszámra vonatkozik, nem csak a korábban korlátozott 400 métertől az egy mérföldig terjedő kategóriákra.⁵²

A szervezet elnöke, Lord Sebastian Coe elmondta, hogy „határozott lépéseket tettek a sportágunk női kategóriájának védelme érdekében.”⁵³ A World Athletics szerint a „nemek közötti jelentős különbség a sportteljesítményben, amely a serdülőkortól kezdve jelentkezik, azt jelenti, hogy a fent meghatározott célok csak úgy érhetők el, ha a férfi és a női sportolók számára külön osztályozást (versenykategóriákat) tartanak fenn. Ez a különbség annak köszönhető, hogy a férfi sportolók fizikai előnyeit az adja, hogy a herék sokkal nagyobb mennyiségű keringő tesztoszteront termelnek, mint a petefészkek a pubertáskortól kezdve a női sportolóknál.”⁵⁴ Az új szabályozás felülírta a korábbi, 2019-es előírásokat, és 2023. március 30-ától lépett érvénybe.

⁴⁹ HANDELSMAN–HIRSCHBERG–BERMON 2018.

⁵⁰ World Rugby [é. n.].

⁵¹ Differences of Sexual Development.

⁵² ROWBOTTOM 2023.

⁵³ JACKSON 2023.

⁵⁴ World Athletics 2023: 3.

A World Aquatics szabályozása

A Nemzetközi Atlétikai Szövetséget megelőzve, a 2022-ben még FINA néven ismert nemzetközi úszósövetség, ma már World Aquatics szervezetének új szabályozása lépett érvénybe, amely kizárta a nemátalakító műtéten pubertáskort követően átesett transznemű úszókat a női mezőnyéből.⁵⁵ Az úszók világszervezete viszont nyitva hagyta a lehetőséget egy nyílt kategória létrehozására.⁵⁶

A külön kategória mint a jelenleg vizionált megoldás

A nem bináris versenyzési lehetőséget nyílt kategóriaként emlegetve, a World Aquatics elnöke, Huszain Al-Muszallam megfogalmazta: „mindenkinek lehetősége lesz arra, hogy elit szinten versenyezzen. Erre még nem volt példa, így a FINA-nak kell majd az utat mutatni. Szeretném, ha minden sportoló úgy érezné, hogy bevonják, hogy a folyamat során ötleteket dolgozhatson ki.”⁵⁷

A 2023 októberében megrendezett World Aquatics úszóvilágkupán az 50 és 100 méteres versenyszámokban az újkori történelemben először meghírdették az úgynevezett nyílt kategóriát, lehetőséget adva a transznemű sportolóknak a külön kategóriában indulásra. Ez az első próbálkozás nulla jelentkezővel zárult,⁵⁸ és az érintett sportolók a nem indulás mellett döntöttek. Ez az első sikertelen próbálkozás a külön kategóriára nem jelenti azt, hogy magát az ötletet el kell vetni. Sokkal inkább fel kell tárni a mögöttes indokokat, valódi gyökérokat, hogy a mindenki számára megnyugtató fair megoldást kidolgozza a sportvilág.

A Thomas-ügy

Lia Thomas amerikai úszónak is minden esélye meglett volna a tisztességes versenyzésre, ha elindul az októberi világkupán a meghírdetett nyílt kategóriában. Az úszó azonban a távolmaradást választotta. Thomas a transznemű versenyzőkre vonatkozó szabályozási döntést a World Aquatics-szel szemben jogi útra terelte, és a CAS⁵⁹ (Nemzetközi Sportdöntőbíróóság) felé fordult.⁶⁰

A CAS honlapján megjelent sajtóközlemény szerint Thomas elfogadja, hogy a tisztességes verseny érdekében szükség van bizonyos mértékű szabályozásra, de az általa megtámadott rendelkezéseket diszkriminatívnak és aránytalannak, így jogellenesnek ítéli meg transzneműekre vonatkozóan.⁶¹

⁵⁵ FINA Communication Department 2022.

⁵⁶ FINA Votes to Effectively Ban Transgender Swimmers in Elite Women's Competition – And Create 'Open' Category 2022.

⁵⁷ FINA Communication Department 2022.

⁵⁸ BURKE 2023.

⁵⁹ Court of Arbitration for Sport.

⁶⁰ CLOSE–TUCKER 2024.

⁶¹ Court of Arbitration for Sport 2024.

„Thomas célja, hogy megdöntse azt a rendelkezést, amely előírja, hogy a férfi-nő transznemű sportolók csak akkor versenyezhetnek a női kategóriákban, ha 12 éves koruk előtt, vagy az úgynevezett pubertás Tanner-szakaszának második szakaszát megelőzően váltanak nemet.”⁶² Cikkünk lezárásáig a meghallgatás időpontját még nem tűzték ki.

Míg számos területen a nők küzdenek a jogaikért, legyen szó a női kvótákról, az egyenlő bánásmódon át a munkahelyi egyenlőtlenségig, addig a sportban épp közel állnak ahhoz, hogy alapvető jogaik sérüljenek a pozitív diszkrimináció és a genderideológia térhódításának következtében. A női sport megőrzéséhez, valamint a női sportolók számára tehát kritikus jelentőséggel bír Thomas ügyének kimenetele.

Magyarország a nemek szabályozásban és a női nem védelmében élen jár. A 2020. május 29-én hatályba lépett 2020. évi XXX. törvény 33. § (1) bekezdésének módosítása után⁶³ a jogszabály értelmező rendelkezéseinek 3. § x) pontja kimondja, hogy a „születési nem: az elsődleges nemi jelleg, illetve kromoszóma alapján meghatározott biológiai nem”.⁶⁴ A szabályozás későbbi pozitív diszkriminációs ügyeknek is elébe megy azzal, hogy a nemet tudományos alapokra helyezve definiálja. A magyar törvény úttörő a szükséges szabályozásban, és a sportot felügyelő nemzetközi szervezeteknek, amelyek még nem tettek kellő lépéseket a szabályozás ügyében, kötelességük lenne meghozni a döntést, amely különválasztja a született biológiai nőket a született biológiai férfiaktól. Minden más rendelkezés a női sportolók hátrányát okozza majd, miközben veszélyezteti a következő generáció élsportolóinak céljait és érvényesülését, valamint kiemelten a női példaképek kialakulásának lehetőségét. A „kiskapu” még nyitva van a pubertáskor előtti nemváltoztatás lehetőségével. Egy korai döntés egyenesen veszélyeztetheti az érintett fiatal korosztályt.

Paul McHugh, a Johns Hopkins Egyetem kórházának vezető pszichiátere, valamint Lawrence Mayer epidemiológus és biostatistikus szerint: „A biológiai nem tudományos meghatározása, szinte minden emberi lényre vonatkozóan világos, bináris és stabil; ez egy biológiai realitást takar, amit nem cáfol a nemileg tipikus viselkedés alóli kivétel sem, valamint nem lehet megváltoztatni sem sebészeti beavatkozással, sem társadalmi kondícióval.”⁶⁵

Európai egyes részein és az Egyesült Államokban sokakat más vezérelv irányít, amelynek hatására a gender és a nemi identitás összemosása miatt új trend kezdett kialakulni, miszerint a gyermek születésekor a szülők nem akarják meghatározni, hogy fiú-e vagy lány. A szülők indoklásként sokszor azt hozzák fel, hogy majd a gyermek eldönti, milyen genderrel azonosul.⁶⁶ A trendet az American Medical Association (AMA), azaz az amerikai orvosi szövetség is ajánlással támogatja.⁶⁷

A legtöbb amerikai államban már lehetséges opció a hivatalos okmányokban a nemet megváltoztatni. A változtatás lehetősége a felnőttek és a gyerekek számára is nyitva áll, amennyiben igazolni tudják a klinikai kezelést (hormonterápiát, műtétet

⁶² SPORTJUS Magyar Sportjogász Társaság 2024.

⁶³ 2020. évi XXX. törvény egyes közigazgatási tárgyú törvények módosításáról, valamint ingyenes vagyonjuttatásról 2020: 2907.

⁶⁴ 2010. évi I. törvény az anyakönyvi eljárásról.

⁶⁵ SZILVAY 2019.

⁶⁶ SAVAGE 2022.

⁶⁷ DE LA CRETAZ 2021.

vagy pszichoterápiát).⁶⁸ 2022. április 11-től az amerikai állampolgárok számára adott a lehetőség, hogy az amerikai útlevélkérelmükben X-et választhatnak nemük megjelöléseként. A szabályozást a tervek más okmányokra is kiterjesztik majd.⁶⁹ Ez a jelenség egyre kevésbé teszi fontossá a biológiai nem szerepét. Az élet számos területén, köztük a például a sportban, a gyógyításban, ezt nem lehet figyelmen kívül hagyni.

A sportvilágnak a tudományt előtérbe helyezve a születés pillanatában megálapított kromoszómához kellene kötni a versenyeken a férfi és a női kategóriákban meghatározott indulási jogot, éppen úgy, ahogy a nemeket a magyar szabályozás kezeli. A női sportolók jogainak védelme érdekében megóvott női kategória mellett természetesen helyénvaló indulási lehetőséget biztosítani minden egyén számára. Amennyiben a sportvilág elfogadja az X mint harmadik nem megjelenését, az indulási lehetőséget biztosítani kell számukra is. Erre a World Aquatics által elindított nyílt kategória egy ideális megoldást mutat.

Az Egyesült Államokban megjelenő X gender lehetősége további komoly dilemmákat is felvet, például a szülők felelősségének kérdését az X nem választásakor. Ha ugyanis a születésükkor az egyértelmű kromoszóma által meghatározható férfi vagy női nem helyett X-ként definiálják gyermeküket, a későbbiekben a jövőbeli szabályozás függvényében megfoszthatják őket a saját biológiai nemük által meghatározott kategóriában való indulás jogától, vagy ellenkezőleg, indokolatlan versenylőnyt élvezhet a szülői döntés által a többi sportoló rovására.

Walt Heyer 1983-ban nemváltoztató műtéten esett át, majd 8 éven keresztül Laura Jensen névvel élt. Saját identitásavarát gyermekkori impulzusokhoz vezeti vissza. Videóüzenetében elmondta, hogy már nagyon fiatal gyermekként nagymamája a születési nemével ellentétesen öltöztette. A megbánás jelei 10–15 évvel a műtét után jelentkeztek nála.⁷⁰ Heyer saját tapasztalata alapján állítja, hogy „a hormonok és a nemváltoztató műtét nem tudta megoldani a diszfóriát kiváltó alapvető problémákat”. Több mint 30 éve visszatért a születéskori neméhez, és az elmúlt években nyíltan hangsúlyozza, hogy meg kell védeni a fiatalokat. Számtalan fórumon igyekszik bemutatni a döntés kockázatát és veszélyeit, többek között a *Nemváltás megbánása (sex change regret)* című honlapon, valamint számtalan cikk és könyv segítségével.⁷¹ Heyer esete megmutatja azt is, hogy a gyerekeket ért hatásoknak milyen hosszú távú következményei lehetnek az egyén fejlődésében. Ezért is kiemelten fontos annak a szabályozása, hogy a gyermekeket milyen hatások érik a közvetlen és a közvetett környezetükben egyaránt.

Sportolói vélemények a szabályozásokról és az iránymutatásokról

A World Athletics 2023. márciusi döntése után két említésre méltó nyilatkozat született a transzsportolókat érintő témában.

⁶⁸ NEWBERRY 2019.

⁶⁹ US Department of State 2022.

⁷⁰ Sex Change Regret [é. n. a].

⁷¹ Sex Change Regret [é. n. b].

A 18 Grand Slam-győzelmet elért (kilencszeres wimbledoni bajnok) Martina Navratilova szerint „ha valaki egyszer átesett a férfi pubertáskoron, ezt a fizikai előnyt nem lehet eltüntetni. Nem lehet egyszerűen visszaforgatni az idő kerekét, például azzal, hogy megpróbáljuk csökkenteni a tesztoszteronszintet.”⁷²

Sharron Elizabeth Davies olimpikon úszónő a TalkTV-ben kifejtette véleményét, miszerint mindenki számára világos fizikai különbségek miatt már a kezdetekben sem kellett volna engedni a közös versenyzést. Példaként kiemeli a nyíltan transznemű új-zélandi súlyemelőt – aki indulhatott az olimpián – Laurel Hubbard esetét.⁷³ Hubbard ugyan nem szerzett érmet a tokiói játékokon, de már az indulásával is elvette a rajthoz állás esélyét egy másik női sportolótól. Ezeket az eseteket Davies nemi diszkriminációnak nevezte.

A kevés felszólaló sportoló közül Martina Navratilova az ideális megoldást keresve a következő gondolatmenetet fogalmazta meg, amely megoldás lehetne a transzgender sportolók részére. „A legjobb ötlet az lenne, ha lenne egy >>biológiai nő<< és egy >>biológiai lány<< kategória, majd egy >>nyitott<< kategória. Ez egy olyan kategória lenne, amelyben mindenki szerepelhetne: férfiak, akik férfiként azonosítják magukat; nők, akik nőként azonosítják magukat; nők, akik férfiként azonosítják magukat; férfiak, akik nőként azonosítják magukat; nem bináris – azaz nyitott kategória.”⁷⁴

A magyar olimpiai bajnok úszónő, Risztov Éva szerint a visszaéléseket is ki kell küszöbölni: „Sportról beszélünk, amiben benne van a pénz és benne van a lehetőség és láthatóan az ember ezekért mindent kitalál.” A női mezőnyben sikeres Lia Thompson példáját említve Risztov szerint „vannak olyanok, akik csupán sportsikereket akarnak elérni ott, ahol eddig nem sikerült.” De van a másik megközelítés is, ha valakinek valóban olyan indíttatása van, hogy „a másik nem bőrében érzi magát teljesnek”, akkor azt nem szabad elítélni. A világklasszis úszónő egy mentális háttérvizsgálatot javasolt annak kiderítésére, hogy a nemátalakító törekvésnek mi áll a hátterében.⁷⁵ Véleménye továbbá megegyezik a World Aquatics elnökének és Martina Navratilovának a korábbi nyilatkozatával, amely szerint egy harmadik kategória bevezetése ideális megoldás lehetne.

Női jogok

Amikor az egyenlőséggel és a diszkriminációval foglalkozunk, gyakran elfogultságból, tudatlanságból vagy más érdekek miatt csak az érem egyik oldalát vizsgáljuk. Viszont érdemes a helyzeteket minden érintett szemszögéből elemezni. Az ötvenéves Valentina Petrillo, aki egy transznemű futó, sorra nyeri a futóversenyeket a szenior kategóriában az 50 és 54 éves közti női mezőnyben. A mögötte második helyezésként végző Cristina Sanulli úgy véli, hogy egyenlőségi jogai sérülnek, amikor egy férfi adottságokkal született, erősebb fizikai felépítésű versenyzővel szemben kell helytállnia. Nyilatkozatában biológiai nőként többes számban fogalmazva saját és sportársai

⁷² GAYDOS 2023.

⁷³ Talk TV [é. n.].

⁷⁴ GAYDOS 2023.

⁷⁵ CSISZTU 2023.

véleményét is képviseli. Elmondása alapján: „nem érezzük magunkat egyenlőnek, pontosan azért, mert Petrillo fizikailag férfi. Tehát nem vagyunk futás közben egyenlők. Bár az út, amit Valentina bejárt, tiszteletre méltó, a sportolói karrierje nem az, és emiatt nagyon diszkriminálva érezzük magunkat.”⁷⁶

A korábbi NCAA-úszó és 12-szeres amerikai bajnok Riley Gaines az elmúlt időszakban a női sportolók szószólójaként vált ismertté az Egyesült Államokban. Gaines rendszeres médiamegjelenéseiben foglalkozik azzal, hogy női élsportolóként nem lehet felvenni a versenyt a transznemű sportolókkal. Gaines megosztja saját tapasztalatait versenytársáról, a transznemű Lia Thompsonról is. Gaines felszólalásai erős nemtetszést váltottak ki az Egyesült Államokban néhány LMBTQ-aktivistánál. A San Franciscó-i Állami Egyetemen tartott beszéde után a tüntetők atrocitásai miatt csak a biztonságiak védelmében tudta elhagyni a termet. Az esemény után a Twitter-oldalán tette közzé a drámai videófelvételt, és jogi lépéseket fontolgat az ügyben. Gaines szerint az erőszakos támadás oka, hogy „nem tudnak vele logikával, tudományosan vagy bármilyen, az érveiket alátámasztó adattal vitatkozni, ezért személyes támadásokhoz folyamodnak”.⁷⁷

Gaines nyíltan vállalt véleménye, valamint a Sanullihoz hasonló nyilatkozatok tükrében felmerül a kérdés, hogy egy társadalmi csoport felemelkedése és jogainak kiharcolása közben nem sérülnek-e a biológiai nők jogai a sportban. Az esélyegyenlőség szavatolása ugyanis nem okozhat hátrányt senkinek, nem sértheti más csoportok és kultúrák jogait. Amíg egy üzleti környezetben, vezetői vagy beosztott szerepben, a művészet vagy a zeneipar világában a fizikai adottságokból kiindulva nem lehetséges teljesítménybeli elvárásokat és különbséget meghatározni, addig a sportpályán a születéskori különbségek figyelmen kívül hagyása a biológiai nők számára hátrányos megkülönböztetést jelenthet.

Nemi vonzódástól függetlenül a biológiai női sportolók hangja korántsem olyan erős a transzsportolók témáját illetően, mint más női jogokért való felszólalásoknál. Sokszor elítélik azokat a felszólalókat, akik saját jogukat védve a biológiai női nem érdekeit tartják szem előtt. Ez a fajta kettős mérce nem csak a sportban figyelhető meg, tehát lehetséges, hogy egy más, sokkal globálisabb problémát, azaz a diszkrimináció jelentését kellene újradefiniálni és azt szabályozni.

Amerikában egy 18 éves katona nő panasszal élt, mivel szolgálata alatt kénytelen volt olyan magukat transzneműnek definiáló, ám biológiailag férfinak tekintendő társakkal zuhanyozni, akik ugyan elkezdték a nemváltoztató procedúrát, de még nem estek át sebészeti beavatkozáson. A katona hölgy nevét nem vállalta, tartva attól, hogy katonai karrierje sérülhet.⁷⁸

A 16 éves Abigail Wheelert eltávolították a helyi YMCA⁷⁹ úszócsapatából, mert hangot adott a véleményének, hogy a Springfield YMCA-ben biológiai férfiak ne mehessenek be a női öltözőbe.⁸⁰ Testvérével, Kaitlynn Wheelerrel és Riley Gaines-szel

⁷⁶ Magyar Nemzet 2023c.

⁷⁷ SEDACCA 2023.

⁷⁸ GROSSMAN 2023.

⁷⁹ Az 1844-ben alapított, nem kormányzati szövetség teljes neve: Young Men's Christian Association. A különböző városokban található YMCA-k az ifjúság fejlesztésére összpontosító projekteket és szolgáltatásokat nyújtanak, többek közt számos sportlétesítményben biztosítanak sportolási lehetőségeket. (A szerzők megjegyzése.)

⁸⁰ PENLEY 2023.

nyilvános televízióadásban is megvitatták a történeteket, amelyben Abbigail beszámolt arról is, hogy véleményét korábbi edzője a biológiai férfiak elleni gyűlöletbeszédnek minősítette.⁸¹

Ezek az esetek mutatják, hogy a nők jogait és félelmeit is pontosan ugyanakkora súllyal kell figyelembe venni a szabályozásoknál, mint a transzneműekét. Az egyenlő esély megteremtése nem egyenlő az egyenlőséggel. A női sportolók álláspontja nem a nemi diszkriminációból ered, hanem esélyegyenlőségük védelme érdekében, hiszen ha a fizikai eltérések miatt a sportpályán hátrányba kerülnek, azzal győzelmi esélyük csökken, és egyben saját jogaik csorbulnak. Semmilyen társadalmi csoport vagy egyén kizárása nem lehet cél a jelenlegi sporttársadalom részéről, viszont az igazságosság érdekében, a fair play alapelveit követve az új szabályozások mindenképp szükségesek. A World Athletics, a World Aquatics és a World Rugby úttörő szabályozásai az első jelentős lépések, amelyek a biológiai női jogokat és a női sportolókat védik.

Az anyaság csodáján túl a sport ütköztetheti és mutathatja meg a társadalom számára a női és a férfi nem közti fizikai különbséget. A tudomány fejlettsége és az orvostudomány közbeavatkozása révén mondhatjuk, hogy a fizikai különbségek is átalakuláson mennek keresztül, de a fogantatás pillanatában kialakuló folyamatok továbbra is meghatározzák az egyének fizikai felépítését, identitását és küzdelmét az életben.

A Semenya-ügy

Az interszexualitás kezelését a sportban a fentiekől eltérően érdemes megragadni. Ez esetben nem egy döntés, hanem egy biológiai tényező a meghatározó, amelyre a szabályozás kérdéseit meg kell vizsgálni.

Caster Semenya a CAS-hoz, azaz a Nemzetközi Sportdöntőbírószághoz fordult az atlétika nemzetközi szervezete ellen. Keresetét a World Athletics elődjeként ismert International Association of Athletics Federations-szel (IAAF) szemben nyújtotta be a szervezet 2018. november 1-jén életbe lépett DSD-szabályozása (tesztoszteron-szabály) miatt. A szabályozás értelmében Semenyának a természetes tesztoszteron-szintjét hormonkezeléssel csökkentenie kellett ahhoz, hogy részt vehessen nemzetközi versenyeken a női kategóriában. Mivel a sportoló nem volt hajlandó tovább alávetni magát a kezelésnek, többé nem vehetett részt nemzetközi atlétikai versenyeken. A CAS a keresetet elutasította, azzal indokolva, hogy „noha a DSD-szabályok diszkriminatívak voltak, mindazonáltal szükséges, észszerű és arányos eszközt jelentettek az IAAF tisztességes verseny biztosítására irányuló céljainak eléréséhez”.⁸²

A svájci Lausanne-ban székelő CAS a nemzetközi választottbíráskodás tágabb jogi keretein belül működik, amelyet a svájci nemzetközi magánjogi törvény (Swiss PILA)⁸³ szabályoz, ezért a Sportbírószág döntése után Semenya továbbítte az ügyét.

„A svájci nemzetközi magánjogi törvény 190. cikkének (2) bekezdésével összhangban Semenya panaszt nyújtott be a svájci szövetségi bírósághoz (SFT)⁸⁴ a CAS-döntés

⁸¹ Fox News 2023.

⁸² International Commission of Jurists 2023.

⁸³ Swiss Private International Law Act.

⁸⁴ Swiss Federal Tribunal.

hatályon kívül helyezése céljából. Az SFT azonban nem adott helyt a panaszainak, ami arra készítette, hogy Svájjal szemben keresetet nyújtson be az Emberi Jogok Európai Bíróságához (EJEB).⁸⁵

Az EJEB sajtóközleménye szerint:

„a Semenya kontra Svájc ügyben (10934/21. sz. kérelem) hozott ítéletében az Emberi Jogok Európai Bírósága többséggel (4 a 3 ellenében) megállapította, hogy együttesen jogsértés történt az Emberi Jogok Európai Egyezményének 14. cikke (a megkülönböztetés tilalma) és 8. §-a (a magánélet tiszteletben tartásához való jog) tekintetében, valamint a 13. cikkely (hatékony jogorvoslathoz való jog) vonatkozásban is jogsértés állapítható meg, összefüggésben a 14. cikkellyel és az egyezmény 8. §-ával.”⁸⁶

Az Emberi Jogok Európai Bírósága bejelentette, hogy „Caster Semenya ügyét a svájci kormány áttételi kérelme után a Nagytanács fogja tárgyalni, hogy végleges döntést hozzon”.⁸⁷

Semenya ügye és eddigi jogi harca felszínre hozta a szabályozások hiányosságát, és várhatóan nagy hatással lesz a sportvilágra az ügy további fejleménye és kimenetele, amelyben a következő lépés az Emberi Jogok Európai Bírósága Nagytanácsának döntése lesz. A döntés a közeljövőben hatalmas feladat elé állítja a sportvilágot, hogy miként tud majd mindenki számára megfelelő és igazságos megoldást találni, nem sértve a biológiai nők esélyeit.

Összegzés

Cikkünkben szerteágazó képet akartunk festeni arról, hogy az interszexuális és a transznemű sportolókat kell-e, lehet-e, és ha igen, akkor milyen módon lehet integrálni a versenyrendszerekbe különböző sportágakban. Az nem kérdés, hogy számukra is meg kell teremteni a versenyzés lehetőségét, de ezt csak olyan igazságos szabályozás mentén, amely nem sérti a biológiai női versenyzők esélyeit és jogait. Kulcsfontosságú emiatt az, hogy az igazságosság elve nem sérülhet.

A követelt igazságos szabályozási környezet mindenre tekintettel van, lehetőséget biztosít mindenkinek, de semmiképpen sem a női sport rovására. A kialakult helyzet kezelése több sportágban az élsportoló nők számára elengedhetetlen és sürgető.

A sport példamutató lehet az igazságosság képviselésében. Kézenfekvő terep lehet arra, hogy a diszkriminációt úgy kezelje, hogy az mindenki megelégedését szolgálja, mellőzve mind a negatív, mind a pozitív diszkriminációt. Ezért is van nagy jelentősége a bemutatott Thomas- és Semenya-ügy kimenetelének. A sport csakis igazságos szabályozással biztosíthat egyenlő esélyt anyagi és erkölcsi elismerésben, illetve a fizikai megmérettetésben nemtől, kortól, nemzetiségtől, vallástól, kultúrától, szexuális irányultságtól függetlenül.

⁸⁵ SHINOHARA 2023.

⁸⁶ European Court of Human Rights 2023: 1.

⁸⁷ SAID 2023.

Felhasznált irodalom

- BNO-10 Zsebkönyv *DSM-IV meghatározásokkal* (1998). Budapest: Animula Kiadó
- Council of Europe (2021): *Recommendation CM/Rec(2021)5 of the Committee of Ministers to Member States on the Revised European Sports Charter*. 2021. október 13. Online: <https://rm.coe.int/0900001680a42107>
- GATES, Gary J. – HERMAN, Jody L. (2014): *Transgender Military Service in the United States*. The Williams Institute. 2014. május. Online: <https://williamsinstitute.law.ucla.edu/publications/trans-military-service-us/>
- GÁL Andrea (2019): Konstans kihívások és változó megoldási kísérletek a nők sportjában–Habilitációs értekezés a Testnevelési Egyetemen (összefoglaló). *Testnevelés, Sport, Tudomány*, 4(1–2), 137–146. Online: <https://real.mtak.hu/152627/1/09.GalAndrea.pdf>
- HANDELSMAN, David J. – HIRSCHBERG, Angelica L. – BERMON, Stephane (2018): Circulating Testosterone as the Hormonal Basis of Sex Differences in Athletic Performance. *Endocrine Reviews*, 39(5), 803–829. Online: <https://doi.org/10.1210/er.2018-00020>
- HILTON, Emma N. – LUNDBERG, Tommy R. (2021): Transgender Women in the Female Category of Sport: Perspectives on Testosterone Suppression and Performance Advantage. *Sports Medicine*, 51, 199–214. Online: <https://doi.org/10.1007/s40279-020-01389-3>
- PUSKÁS Balázs (2021): *Az átfogó szexuális nevelési programok kritikája*. Budapest: Szent István Intézet. Online: <https://szentistvanintezet.hu/api/media/slug/atfogo-szexualis-neveles>
- SCHAEFER, Agnes Gereben et al. (2016): *Assessing the Implications of Allowing Transgender Personnel to Serve Openly*. RAND Corporation. Online: www.jstor.org/stable/10.7249/j.ctt1d4txv6
- SELYE János (1983): *Stressz distressz nélkül*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Internetes források

- Al Arabiya (2023): Ukraine suspends US spokeswoman Sarah Ashton-Cirillo over unapproved statements. *Al Arabiya*, 2023 szeptember 20. Online: <https://english.alarabiya.net/News/world/2023/09/21/Ukraine-suspends-US-spokeswoman-Sarah-Ashton-Cirillo-over-unapproved-statements>
- A&E Television Networks (2021): Transgender athlete Renée Richards barred from U.S. Open. *History*, 2021. augusztus 13. Online: www.history.com/this-day-in-history/renee-richards-us-open-tennis-barred
- BURKE, Patrik (2023): Swimming World Cup Open Category Debut Fails to Attract Single Entrant. *Inside the Games*, 2023. október 4. Online: www.insidethegames.biz/articles/1141404/aquatics-shelves-open-category-berlin
- CHOI, Annette (2023): Record Number of Anti-LGBTQ Bills Have Been Introduced in This Year. *CNN*, 2023. április 6. Online: <https://edition.cnn.com/2023/04/06/politics/anti-lgbtq-plus-state-bill-rights-dg/index.html>

- CIPOLLA, Ariel (2021): Transgender Athletes Who Are Changing Sports History. *Latin American Post*, 2021. június 26. Online: <https://latinamericanpost.com/37592-transgender-athletes-who-are-changing-sports-history>
- CLARK, Jeffrey (2023): US Navy Platformed 'Drag Queen Influencer' to Attract Youth to the Military in Hiring Crisis. *Fox News*, 2023. május 3. Online: www.foxnews.com/media/us-navy-platformed-drag-queen-influencer-attract-youth-military-hiring-crisis
- CLOSE, David – TUCKER, Emma (2024) Transgender Swimmer Lia Thomas Begins Legal Case Against Swimming's World Governing Body. *CNN*, 2024. január 26. Online: https://edition.cnn.com/2024/01/26/us/lia-thomas-world-aquatics-transgender-athletes-swimming/index.html?fbclid=IwAR3QWlignWCgoyzcHPWLBo_vzxG1iutqvqOY-sqU2QFOJJDrqtkRCUrwk
- Court of Arbitration for Sport – CAS (2024): *Media Release. Aquatics. The Court of Arbitration for Sport (CAS) Confirms the Registration of the Request for Arbitration Filed by US Swimmer Lia Thomas*. 2024 január. 25 Online: www.tas-cas.org/file-admin/user_upload/CAS_Media_Release_10kprocedures_L_Thomas.pdf
- CSISZTU Zsuzsa (2023): Transzgender úszók – Risztov Éva szerint mindenképp harmadik kategóriát kell létrehozni. Egyetért vele? Szavazzon! *Mandiner*, 2023. április 14. Online: https://sport.mandiner.hu/cikk/20230414_risztov_eva_mindenkeppen_harmadik_csoportot_kene_letrehozni_a_transztender_uszoknak
- DE LA CRETAZ, Frankie (2021) American Medical Association Recommends Removing Sex From Birth Certificates. *Them*, 2021. augusztus 5. Online: www.them.us/story/american-medical-association-recommends-removing-sex-from-birth-certificates
- DOORNBOS, Caitlin (2023): US Navy Denied Recruitment Program That Featured Drag Queen 'Digital Ambassador': Rep. Jim Banks. *New York Post*, 2023. május 9. Online: <https://nypost.com/2023/05/09/us-navy-lied-about-recruitment-program-featuring-drag-queen-rep-jim-banks/>
- European Court of Human Rights (2023): *Discrimination Against International-Level Athlete Who Was Not Afforded Sufficient Procedural Safeguards When Challenging World Athletics Regulations*. Press Release issued by the Registrar of the Court. ECHR 219 (2023) 2023. július 11. Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%7B%22itemid%22:%7B%22003-7701636-10631196%22%7D%7D>
- FINA Communication Department (2022): *FINA Announces New Policy on Gender Inclusion*. 2022. június 19. Online: www.worldaquatics.com/news/2649715/press-release-fina-announces-new-policy-on-gender-inclusion
- FINA Votes to Effectively Ban Transgender Swimmers in Elite Women's Competition – And Create 'Open' Category (2022). *Sky News*, 2022. június 19. Online: <https://news.sky.com/story/fina-votes-to-effectively-ban-transgender-swimmers-in-elite-womens-competition-and-create-open-category-12636874>
- Fox News (2023): YMCA Accuses Teen of 'Hate Speech' For Voicing Concerns Over Biological Male in Women's Locker Room. *Fox News*, 2023. július 11. Online: www.foxnews.com/video/6330979583112
- GAYDOS, Ryan (2023): Martina Navratilova Calls World Athletics' Decision on Transgender Females 'Step in the Right Direction'. *Fox News*, 2023. március 28. Online: www.foxnews.com/video/6330979583112

foxnews.com/sports/martina-navratilova-calls-world-athletics-decision-trans-gender-females-step-right-direction

GROSSMAN, Hannah (2023): Military Recruit Considers Resignation After Being Forced to Shower with Trans Women with Full Male Genitalia: Report. *New York Post*, 2023. július 18. Online: <https://nypost.com/2023/07/18/military-recruit-considers-resignation-after-being-forced-to-shower-with-trans-women-with-full-male-genitalia-report/>

HAMVAS Edina [é. n.]: *A transzszexualizmus pszichológiája*. Pécs: PTE KK Pszichiátriai és Pszichoterápiás Klinika. Online: http://psychiatry.aok.pte.hu/tavoktatas/HE_003.pdf

International Commission of Jurists (2023): *Switzerland: European Court of Human Rights Rules in Favour of South African Athlete, Mokgadi Caster Semenya*. 2023. július 18. Online: www.icj.org/switzerland-european-court-of-human-rights-rules-in-favour-of-south-african-athlete-mokgadi-caster-semenya/

International Olympic Committee (1949): *Olympic Rules – Citius Altius Fortius*. Lausanne, 1949. Online: https://stillmed.olympic.org/Documents/Olympic%20Charter/Olympic_Charter_through_time/1949-Olympic_Charter.pdf

International Olympic Committee (2003): *Statement of the Stockholm Consensus on Sex Reassignment in Sports*. 2003. október. 28. Online: https://stillmed.olympic.org/Documents/Reports/EN/en_report_905.pdf

International Olympic Committee (2015): *Consensus Meeting on Sex Reassignment and Hyperandrogenism*. 2015. november. Online: https://stillmed.olympic.org/Documents/Commissions_PDFfiles/Medical_commission/2015-11_ioc_consensus_meeting_on_sex_reassignment_and_hyperandrogenism-en.pdf

International Olympic Committee (2021a): *IOC Releases Framework on Fairness, Inclusion and Non-Discrimination on the Basis of Gender Identity and Sex Variations*. 2021. november 16. Online: <https://olympics.com/ioc/news/ioc-releases-framework-on-fairness-inclusion-and-non-discrimination-on-the-basis-of-gender-identity-and-sex-variations>

International Olympic Committee (2021b): *IOC Framework on Fairness, Inclusion and Non-Discrimination on the Basis of Gender Identity and Sex Variations*. 2021. november 6. Online: <https://stillmed.olympics.com/media/Documents/Beyond-the-Games/Human-Rights/IOC-Framework-Fairness-Inclusion-Non-discrimination-2021.pdf>

JACKSON, Siba (2023): World Athletics Criticised Over Decision to Exclude Trans Women from Female Events. *SkyNews*, 2023. március 23. Online: <https://news.sky.com/story/world-athletics-to-exclude-transgender-women-from-female-events-12840265>

KOVÁCS Gabriella (2020): A férfi, aki nőként versenyzett Hitler 1936-os olimpiáján: aranyat is nyert egy magyar sportolónő előtt. *Femina*, 2020. július 1. Online: <https://femina.hu/terasz/ferfi-noi-olimpikon-dora-ratjen/>

LAVIETES, Matt (2012): Dr. Rachel Levine Becomes Nation's First Transgender Four-Star Officer. *NBC News*, 2021. október 19. Online: www.nbcnews.com/nbc-out/out-health-and-wellness/dr-rachel-levine-becomes-nations-first-transgender-four-star-officer-rcna3283

- Magyar Nemzet (2023a): Egy amerikai transznemű lett az ukrán védelmi erők új szóvivője. *Magyar Nemzet*, 2023. augusztus 3. Online: <https://magyarnemzet.hu/kulfold/2023/08/egy-amerikai-transznemu-lett-az-ukran-vedelmi-erok-uj-szovivoje>
- Magyar Nemzet (2023b): Ukrán szóvivő: Az orosz katonák nem emberek + videó. *Magyar Nemzet*, 2023. augusztus 9. Online: <https://magyarnemzet.hu/kulfold/2023/08/ukran-szovivo-az-orosz-katonak-nem-emberek-video>
- Magyar Nemzet (2023c): Duzzad az önbizalomtól az aranyérmes transznemű futó, de náci, akinek ez nem tetszik. *Magyar Nemzet*, 2023. március 26. Online: <https://magyarnemzet.hu/kulfold/2023/03/duzzad-az-onbizalomtol-az-aranyermes-transznemu-futo-de-naci-akinek-ez-nem-tetszik>
- MAGYARÓDI Ágnes (2014): Interszexualitás. *Semmelweis Egyetem, Urológiai Klinika*, 2014. szeptember 5. Online: <https://semmelweis.hu/urologia/2014/09/05/interszexualitas/>
- MARTIN, Richard (2021): Weightlifter Hubbard Poised to Become First Transgender Olympian – Report. *Reuters*, 2021. május 5. Online: www.reuters.com/lifestyle/sports/weightlifter-hubbard-poised-become-first-transgender-olympian-report-2021-05-05/
- NEWBERRY, Laura (2019): These L.A. Parents Don't Want to Assign a Gender to Their Baby, So the Government Did It for Them. *Los Angeles Times*, 2019. szeptember 25. Online: www.latimes.com/california/story/2019-09-24/gender-neutral-non-binary-baby
- PENLEY, Taylor (2023): 16-Year-Old Says She Was Kicked Off Swim Team for Protesting Biological Males in YMCA Girls' Locker Room. *Fox News*, 2023. július 11. Online: www.foxnews.com/media/16-year-old-says-kicked-off-swim-team-protesting-biological-males-ymca-girls-locker-room.amp
- Pesti Srácok (2023): Zárkózni kell a nagy példaképhez – Transznemű amerikai lett az ukrán védelmi erők egyik szóvivője (videó). *Pesti Srácok*, 2023. augusztus 3. Online: <https://pestisracok.hu/zarkozni-kell-a-nagy-peldakephez-amerikai-transznemu-lett-az-ukran-vedelmi-erok-egyik-szovivoje-video/>
- PINTÉR Tibor (2021): Egy láthatatlan kör és Stella Walsh rejtélye is emlékeztetett az 1932-es olimpiát. *Eurosport*, 2021. május 24. Online: www.eurosport.hu/olimpiai-jatekok/olympic-games-2020/2021/egy-lathatatlan-kor-es-stella-walsh-rejtelye-is-emlekezetesse-tette-az-1932-es-olimpiat_sto8334379/story.shtml
- ROWBOTTOM, Mike (2023): World Athletics Bars Transgender Athletes, Reinstates RusAF but Retains Russia Ban. *Inside the Games*, 2023. március 23. Online: www.insidethegames.biz/articles/1135120/world-athletics-russia-trans-athletes
- RUSHING, Ellie (2022): 16 Penn Swimmers Send Letter Saying Teammate Lia Thomas Has an Unfair Advantage. *The Philadelphia Inquirer*, 2022. február 4. Online: www.inquirer.com/college-sports/lia-thomas-penn-swimming-opposition-letter-20220204.html
- Savage, Maddy (2022): The Parents Raising Their Children Without Gender. *BBC*, 2022. október 3. Online: www.bbc.com/worklife/article/20220929-the-parents-raising-their-children-without-gender

- SAID, Nick (2023): Semenya Case Referred to European Rights Court's Grand Chamber. *Reuters*, 2023. november 6. Online: www.reuters.com/sports/athletics/semenya-case-referred-european-rights-courts-grand-chamber-2023-11-06/
- Sex Change Regret [@sexchangeregret] [é. n. a]: Walt Heyer SexChangeRegret Promo. *Rumble*, 2023. január 11. Online: <https://rumble.com/v24wrzu-walt-heyer-sex-changeregret-promo.html>
- Sex Change Regret [é. n. b]. Online: <https://sexchangeregret.com>
- SEDACCA, Matthew (2023): Riley Gaines Threatens 'Legal Action' After Being Attacked by Trans-Rights Activists During SF State Speech. *New York Post*, 2023. április 8. Online: <https://nypost.com/2023/04/08/riley-gaines-threatens-legal-action-after-being-attacked-by-trans-rights-activists/>
- SHINOHARA, Tsubasa (2023): Caster Semenya v. Switzerland: Eligibility of Intersex Female Athlete in Female Athletic Events. *Strasburg Observers*, 2023. szeptember 27. Online: <https://strasbourgothers.com/2023/09/27/caster-semenya-v-switzerland-eligibility-of-intersex-female-athlete-in-female-athletic-events/>
- SPORTJUS Magyar Sportjogász Társaság [@sportjus] (2024): Lia Thomas jogi eljárást indított a World Aquatics ellen. *Facebook*, 2024. január 27. Online www.facebook.com/sportjus/posts/pfbid0C8A4t1r2vT38k5ej454GpCgVz5a8WDWTY2CNXag-69DUJRLCGrEGVepvYlkbQn3Bkl?rdid=Vc9uSxtJlFVMhCEK
- SUITS, Devon (2021): Change to Policy Allows Transgender Soldiers to Serve Openly. *US Army*, 2021. július 24. Online: www.army.mil/article/247785/change_to_policy_allows_transgender_soldiers_to_serve_openly
- SZILVAY Gergely (2019): A valódi nemváltás lehetetlen. *Mandiner*, 2019. december 27. Online: <https://mandiner.hu/velemeny/2019/12/a-valodi-nemvaltas-lehetetlen>
- Talk TV (2023): Sharron Davies: Female Athletes 'Scared Witless' to Speak Out Against Transwomen. *Talk TV*, 2023. március 27. Online: <https://talk.tv/news/7762/sharron-davies-female-athletes-scared-witless-to-speak-out-against-transwomen-transgender-julia-hartley-brewer>
- UNESCO (2015): *International Charter of Physical Education, Physical Activity and Sport*. Online: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000235409>
- US Department of State (2022): *X Gender Marker Available on U.S. Passports Starting April 11. Press Statement*. 2022. március 31. Online: www.state.gov/x-gender-marker-available-on-u-s-passports-starting-april-11/
- VÁGVÖLGYI Gergely (2021): A gyermekvédelmi törvény nélkül szülőként a gólvonalon védekeznénk – Puskás Balázs a Mandinernek. *Mandiner*, 2021. szeptember 25. Online: <https://mandiner.hu/belfold/2021/09/a-kudarc-beismerese-helyett-uj-celt-talaltak-ki-hogy-gyermekeinket-atformaljak-puskas-balazs-a-mandinernek>
- World Anti-Doping Agency (2017): *TUE Physician Guidelines. Transgender Athletes*. Version 1.0. 2017. október. Online: www.wada-ama.org/sites/default/files/resources/files/tuec_transgender_version1.0.pdf
- World Athletics (2023): *Eligibility Regulations for Transgender Athletes*. Version 2.0, approved by Council on 23 March 2023, and coming into effect on 31 March 2023. Online: www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewjM9tXtIj-DAXu4hP0HHazPCWwQFnoECCAQAQ&url=https%3A%2F%2Fworldathletics.org%2Fdownload%2Fdownload%3Ffile-

name%3Dc50f2178-3759-4d1c-8fbc-370f6aef4370.pdf%26urlslug%3DC3.5%2520%25E2%2580%2593%2520Eligibility%2520Regulations%2520Transgender%2520Athletes%2520%25E2%2580%2593%2520effective%252031%2520March%25202023&usg=AOvVaw3xLbCPtwroPhu7m4toRaTS&opi=89978449
World Rugby [é. n.]: *Transgender Guidelines*. Online: www.world.rugby/the-game/player-welfare/guidelines/transgender

Jogszabályok

2010. évi I. törvény az anyakönyvi eljárásról. Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1000001.tv>
2020. évi XXX. törvény egyes közigazgatási tárgyú törvények módosításáról, valamint ingyenes vagyonszerzéséről. *Magyar Közlöny*, (125), 2901–2911. Online: <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/2473fb7525bcb68f41e2b0d2a1bb60e718fa4eff/megtekintes>